

6. Маршалл, Альфред. *Принципы экономической науки* : пер. с англ. / Альфред Маршалл. М.: Прогресс, 1993. – 358 с.

7. Гранберг А.Г. *Основы региональной экономики: Учебник для вузов* / А.Г. Гранберг. – 2-е изд. – М. – ГУ ВШЭ, 2001. – 495 с.

УДК 339.1:504:339.9

Н.Ю. Мельничук

д.ю.н., професор,

Львівський університет бізнесу та права

В.М. Черторижський

молодший науковий співробітник,

Інститут регіональних досліджень НАН України;

ЕКОЛОГІЧНИЙ РИНОК ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ

У статті розглядається особливості розвитку міжнародного та вітчизняного екологічного ринку. Аналізується вітчизняний ринок екологічних товарів та послуг, його конкурентні переваги для ведення бізнесу та можливість виходу на міжнародний ринок.

Ключові слова: *ринок екологічних товарів та послуг, конкурентоспроможність, транскордонне співробітництво.*

В статье рассматриваются особенности развития международного и отечественного экологического рынка. Проведен анализ отечественного рынка экологических товаров и услуг, его конкурентных преимуществ для ведения бизнеса и возможностей выхода на международный рынок.

Ключевые слова: *рынок экологических товаров и услуг, конкурентоспособность, трансграничное сотрудничество.*

The article deals with the peculiarities of development of international and domestic environmental market. Analyzes the domestic market of environmental goods and services, its competitive advantages for business and the possibility of entering the international market.

Key words: *market of environmental goods and services, competitiveness, transborder cooperation.*

Постановка проблеми. За останні десятиріччя екологічний ринок позиціонує себе як один з найбільш перспективних секторів економіки, його формування розглядають як одне з важливіших напрямків у вирішенні проблем стійкого розвитку.

Вже декілька десятків років бізнес почав розглядати екологічно орієнтоване виробництво як сферу перспективного розвитку, а у деяких випадках як єдиний варіант свого виживання. Провідні світові виробники мають у своєму асортименті екологічні варіанти відомих брендів, нові компанії намагаються закріпитися на ринку з інноваційними екологічно орієнтованими продуктами й послугами. Для підтримки репутації зростаюча кількість компаній поширюють свої екологічні стандарти на повний вартісний ланцюжок виробничої діяльності. До них можна віднести: "Caterpillar", "Chiquita", "Dole", "DuPont", "Ford", "Fujitsu", "Herman Miller", "IBM", "Starbuck's", "Royal", "Unilever" та багато інших. Зауважимо, що наприклад, прибуток від продажу продуктів та рішень з «екологічного портфоліо» Siemens досягнув 19 млрд. євро, що складає чверть від загального прибутку концерну. Розширюється екологічне сільське господарство та росте кількість спеціалізованих "зелених" супермаркетів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання транскордонного співробітництва у еколого-економічній сфері та участі транснаціональних корпорацій у формуванні екологічних ринків вивчали закордонні вчені: Дж. Гроссман, К. Пітті, П. Робертс, Р. Уелфорд, Ф. Чернкрос, Д. Есті та ін. Професор Гарвардської школи бізнесу М. Портер одним з перших розглядав екологічно спрямований ринок як один з найважливіших засобів досягнення міжнародних конкурентних переваг державами і компаніями.

Мета статті: висвітлити деякі особливості розвитку міжнародного та вітчизняного екологічного ринку.

Виклад основного матеріалу. Більшість ринків екологічної продукції, (наприклад, Європейського союзу або США) сформувалися унаслідок встановлення та під безпосереднім впливом так званих Директив. Вони визначають необхідні вимоги до продукції, методам її виробництва і дозволяють маркувати її як "екологічні" Директиви або Стандарти. Це та основа та законодавча база, на якій будується система сертифікації, ринок екологічної продукції, народжуються її виробники і споживачі.

Типи основних екологічних стандартів можна узагальнити так:

А) Міжнародні приватні або міжурядові рамкові стандарти, такі як Міжнародні базисні стандарти ІФОАМ (IFOAM) або Харчовий Кодекс;

Б) Основні Стандарти, що діють, або Директиви, такі як Директиви ЄС (ЄЕС) № 2092/91 або Американська національна органічна програма (USDA).

З) Приватні Стандарти екологічного виробництва, такі як Деметер (Demeter), Натурланд (Naturland), Геа (Gea), Ековін (Ekowin) і інші.

На сьогоднішня день сформовані та бурхливо розвиваються різноманітні ринки екологічної продукції та послуг, які мають індивідуальні вимоги по сертифікуванню (зі своїми директивами і стандартами).

Найбільш важливі з них:

- Європейський союз з його регламентами Директив екологічного виробництва (ЄЕС) № 2092/ 91.
- Органічний ринок США з його Національною Органічною програмою (2002 р.) (USDA).
- Японський екологічний ринок з Стандартами JAS.
- Швейцарія, Ізраїль, Аргентина, Чехія, Болгарія, Австралія прийняли екологічні регламенти, які еквівалентні регламентам (ЄЕС) №2092/91.
- Інші імпортуєчі та експортуєчі країни, які на даний час розробляють свої власні діючі стандарти ековиробництва, еквівалентні загальносвітовим [1].

Екологічний ринок – визначається як складова загального ринкового середовища, яка характеризується конкурентним обміном усім тим, що спрямоване на збереження, відновлення і раціональне використання навколишнього природного середовища, поліпшення якості життя людей та забезпечення їхньої екологічної безпеки. Екологічний ринок — це ринок екологічних технологій, робіт, промислових товарів, послуг, знань, екологічної інформації [2, 3].

Екологічному ринку як частині ринкової системи, властиві загальні ринкові закони: такі як закон попиту, пропозиції, закон убуючої граничної корисності, закон витрат, що підвищуються. Проте присутні і особливості, що визначаються групою товарів, робіт, послуг, виступаючих як об'єкти на конкретному ринку.

Для екоринку, як частини «великого» ринку, притаманне виділення сегментів по об'єкту ринкових відношень. У якості яких виступають: природні ресурси, робоча сила (люди), капітал, науково-технічні розробки, духовні та естетичні блага, засоби виробництва, товари вжитку, послуги. Таким чином, екологічний ринок [4] являє собою систему так званих «малих» ринків (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика секторів екологічного ринку

Сектор екологічного ринку	Об'єкт ринкових стосунків в секторі екологічного ринку
1	2
Ринок природних ресурсів	Природні ресурси
Ринок робочої сили у сфері охорони довкілля.	Фахівці у галузі охорони довкілля: у сфері екоосвіти, екологічної паспортизації, сертифікації, ліцензування, маркування і т.ін.
Фінансовий ринок у сфері охорони довкілля	Послуги екологічних банків: екологічне страхування; біржова діяльність; бізнес-центри
Ринок науково-дослідних розробок у галузі охорони довкілля Ринок засобів виробництва у галузі охорони довкілля	Розробка енерго- і ресурсозберігаючих, маловідходних технологій, екологічно безпечного устаткування і матеріалів, контрольно-вимірювальних приладів, екологічно чистих товарів вжитку і так далі. Екологічно безпечне, очисне устаткування, контрольно-вимірювальні прилади.
Споживчий екоринок	Екологічно чисті продукти харчування; та сировина та матеріали для виготовлення одягу та взуття і т. ін.
Ринок послуг у сфері охорони довкілля.	Послуги в області екологічної паспортизації, сертифікації, ліцензування, аудиту і експертизи, метрологічного забезпечення і розробки стандартів; послуги правового і інформаційного характеру; інженерно-консультативні послуги; послуги, направлені на забезпечення діяльності природоохоронних об'єктів; екологічна освіта; екологічні послуги (туризм).
Ринок естетики довкілля	Природний ландшафт; пейзаж, екологічна етика.

Визначення екологічного товару (роботи), послуги наступне: це економічне благо, незалежно від його здібності до пересування, незалежно від осіб, які пропонують його для продажу. Від його матеріальності, незалежно від характеру його, як продукту праці, призначене для обміну, виробництво, вжиток, утилізація якого не завдає шкоди здоров'ю людини впродовж всього його життя. Не робить негативного впливу на здоров'я людини та майбутніх поколінь, а також на довкілля.

Екологічну продукцію можна класифікувати за допомогою декількох критеріїв. Доцільним представляється функціональна ознака, по якій товари (роботи), послуги у сфері охорони довкілля і природокористування поділяють таким чином:

- праця по вивченню стану природно-ресурсного потенціалу довкілля: (збір та обробка інформації, аналіз і прогноз діяльності природокористування, здійснення екологічного моніторингу, екологічна інвентаризація, експертно-консультаційні послуги та ін.);
- заходи та послуги з рекультиватії і відтворення природного середовища;
- природоохоронна, ресурсозберігаюча техніка і технологія, природозберігаюча продукція;
- заходи та послуги, що забезпечують функціонування екологічного ринку та екологічно чисті товари вжитку.

На екологічному ринку постійно відбуваються структурні та географічні зміни. Отримують подальший розвиток традиційні галузі, до яких відносяться:

- водопостачання, водоочищення і утилізація водних стоків (близько 40% ринку);
- утилізація твердих і небезпечних відходів (до 40%),
- утилізація вторинних ресурсів та захист повітряного середовища.

Швидко розвиваються відносно нові сектори, такі як: екологічний туризм, органічне землеробство, екологічне автобудування, ліки, косметика та інші екологічні товари, що потрапляють до кола продукції інших галузей. Вони становлять помітну частку ринку звичайних товарів. Усе більш популярним стає екологічне житлове будівництво, яке використовує природні будівельні матеріали та енергозберігаючі технології. У зв'язку із забороною в ЄС з 2012 р. деяких видів ламп розжарювання основна частина ринку джерел світла переорієнтувалася на екологічну енергозберігаючу продукцію [5].

Протиріччя у методах підрахунку не дозволяють оперувати на екологічному ринку точними статистичними даними, швидше йдеться про оцінки, що базуються на різних підходах та класифікаціях. Поточні оцінки сучасного світового ринку екологічних товарів і послуг коливаються у межах від 900 млрд. дол. до 2 трлн. дол. (1990 р. – 200 млрд. дол.) [6, 7].

Екологічний ринок у різних регіонах світу розвинутий нерівномірно. Найбільшими ринками екологічних товарів і послуг є розвинені держави, в першу чергу США, ЄС (лідер Німеччина) та Японія. В той же час він набуває швидкого розвитку у країнах, що розвиваються і де відмічені найвищі темпи зростання.

Значними гравцями ринку стають Китай, Індія та Бразилія, які демонструють найбільш високі темпи індустріального розвитку. Найдинамічніше ринок екопродукції розвивається у Китаї, де темпи приросту останніми роками сягали 30% щорічно. За національними оцінками, доля екологічних товарів і послуг може досягти у 2015 р. 10% ВВП. Нині Китай вже став основним виробником деяких видів поновлюваної енергії. У 2009 р. на нього припадає близько 40% світових продажів сонячної енергії, вироблюваної на основі фотоелементів, 30% – вітроустановок (10% в 2007 р.) та 77% сонячних водонагрівальних колекторів. Індія займає 5 місце у світі по потужностях вітрової енергетики і нарощує потужності по виробництву інших видів енергії, таких як біогаз і сонячна [8, 9]. Інші країни, які розвиваються, хоча й є нетто-імпортерами екологічних товарів та послуг, мають значні перспективи нарощування експорту, в першу чергу, в такій органічній продукції, як: сільськогосподарська, біопаливо, меблі тощо.

У західних країнах в середньому на товари і послуги екологічного призначення витрачається до 10% сімейного бюджету, попит на них зростає з кожним роком. Люди потребують продуктів, здатних допомогти зберегти здоров'я і активність на довгі роки [10].

Темпи зростання екологічного ринку у країнах Балтії — до 8% на рік, у Канаді — на рівні 10%. [11]. На даний час головними експортерами на європейському екологічному ринку посідають – Німеччина, Франція та Великобританія, на які припадає 55% торгівлі екологічними товарами ЄС. Найбільшими екологічними ринками у ЄС є Франція та Німеччина (разом – 49% загального об'єму на 2006 р.). Три держави – Сполучене Королівство, Італія та Голландія формують 24% загального об'єму, а на 10 нових членів ЄС припадає усього 5,7%, з яких половина належить Польщі [12].

Для нашої країни виготовлення природної екологічно чистої продукції є особливо актуальним у зв'язку з прагненням жителів України звести нанівець вплив на здоров'я шкідливих наслідків від аварії на Чорнобильській АЕС.

За оцінками професійного видання CleanTech, у 2010 році ринок "зелених" товарів та послуг в Україні складав близько 15 млрд. грн., а у 2011 р. – біля 20 млрд. грн. В той же час, як відмічається, оцінки сегменту мають певну похибку, адже в Україні система збору даних Держстату не адаптована до міжнародної системи ОЕСР (Євростат). Експерти вважають, якщо найближчим часом вдасться створити сприятливе законодавче поле, вже через 2-3 роки ринок екологічно чистих технологій, товарів і послуг зросте у кілька разів (до 2020 року об'єм "зеленого" ринку України перевищить 100 млрд. грн.) [13]. Наша країна вже давно, за оцінками німецьких фахівців, вважається інвестиційним привабливим регіоном можливого динамічного ринку для виробів і послуг у сфері охорони довкілля. Така оцінка підтверджується та конкретизується даними вітчизняних маркетингових досліджень відносно потенційних і реальних виробників екологічного устаткування та постачальників екологічних послуг. Так, 77-85% підприємств на Україні можуть займатися розробкою або виробництвом устаткування щодо очищення питної і дощової води; 85-91% – займатися спорудами, призначеними для очищення промислових та сільськогосподарських вод; близько 61-69% підприємств – можуть розробляти (випускати) устаткування для очищення від з'єднань азоту і

металів, мінеральних, хімічних добрив та гербіцидів, 69-77% – для очищення від фенолів та легкоокисних органічних речовин, 77-85% – для знешкодження з'єднань важких металів і механічних домішок, 91-96% – для очищення від нафтопродуктів і відходів їх переробки [14].

Зауважимо, що конкурентоспроможність багатьох вітчизняних товарів на світовому ринку "екологічних продуктів" висока. Це зумовлено тим, що:

- існує заборона на вирощування окремих культур в країнах Західної Європи, таких, наприклад, як коноплі;
- деякі культури слабо культивуються або взагалі не обробляються у країнах ЄС – це просо, гречка;
- якість обробки та переробки ряду культур на Україні дуже висока і відповідає стандартам ЄС (льон, насіння і посадковий матеріал рідкісних культур та сортів);
- ряд позицій вітчизняного культивування є оригінальним для світового ринку: дикорослі ягоди і продукти їх переробки, а також гриби, горіхи, деякі лікарські рослини.

Сьогодні екологічний ринок України пропонує широкий спектр товарів і послуг: натуральні продукти харчування, пристрої для очищення води і повітря, екологічно безпечні матеріали, меблі і побутова хімія, екологічний туризм, екологічне будівництво, надання консультаційної, інформаційної і іншої підтримки з різних екологічних питань.

Слід зазначити, що у травні 2011 р. Українська програма екологічного маркування пройшла міжнародний аудит і отримала сертифікат з програми взаємного визнання " GENICES" (відповідність міжнародним стандартами ISO/Guide 65 і ISO 14024). Співучасниками програми GENICES вже є Чехія, Нова Зеландія, скандинавські країни, Швеція та Китай. Включення України до програми GENICES означає, що вітчизняний товаровиробник дістає можливість розширювати ринки збуту продукції, яка пройшла екологічну сертифікацію в Україні, підтверджуючи її поліпшені екологічні характеристики та отримати ліцензію на використання знаку екологічного маркування будь-якої з вказаних країн за спрощеною процедурою [15].

За розробку та узгодження екологічних критеріїв оцінки життєвого циклу в Україні відповідає технічний комітет стандартизації «Охорона природного довкілля України», підкомітет «Оцінка життєвого циклу». На даний момент на Україні розроблено 18 критеріїв, гармонізованих з міжнародними вимогами (GENECIS), на підставі яких сертифіковано декілька десятків видів продукції.

Варто наголосити, що ринок екологічно чистих товарів та послуг в Україні існує та бурхливо розвивається, а також має деякі переваги для ведення бізнесу на Україні:

- потужний товарний асортимент екологічних товарів та послуг, який має тенденцію розширюватися;
- наявність невибагливих споживачів з широких верств населення (зацікавленість екотоварами виявляють люди віком 50-60 років, що пов'язано з їх підвищеним піклуванням про здоров'я, а також молодь до 25 років з її прагненням до чогось нового), кількість яких непинно збільшуються;
- можливість зайняття поки що відносно вільної ринкової ніші;
- наявність науково-технічної бази для розробки унікальних вітчизняних екотоварів, що не матимуть аналогів на закордонних ринках.
- можливість отримання міжнародної сертифікації (як було підкреслено вище) і реальність виходу на потужний міжнародний (транскордонний) ринок екологічних товарів та послуг;
- достатньо висока конкурентоспроможність вітчизняних екологічних товарів та послуг внаслідок відносно низької собівартості і високої екологічності;
- можливість залучення іноземних партнерів та інвесторів у високодохідні екологічні проекти.

Для розширення можливостей розвитку ринку екотоварів і послуг доцільно здійснити наступні заходи:

- Розробка Державної програми підтримки ринку екологічних товарів і послуг, а також включення відповідних напрямків у програми розвитку галузей економіки;
- налагодження державної статистичної бази обліку екологічних товарів і послуг (адаптувати до міжнародної системи ОЕСР (Євростат));
- створення нормативно-правового і інституціонального поля для формування і розвитку екологічного ринку. Розробка програм для заохочення, стимулювання бізнесу у цій сфері;
- адаптування стандартизації та маркування до міжнародних норм. Прийняття обов'язкових державних стандартів по екологічній якості основних груп споживчих товарів;
- створення спеціалізованого державного органу, який би займався координуванням та контролем сегменту екологічного ринку, таким як дитяче харчування. Безпечність цього ринку є першочерговим завданням.

Висновки. Виробництво екологічно чистої продукції може стати основним локомотивом реального сектору економіки України, підвищить об'єми залучення інвестицій у розвиток аграрного сектору і суміжних з ним галузей та позитивно відобразиться на соціально-економічному та культурному розвитку країни.

Література:

1. <http://www.conditer.ru/preview/legis/fin/index.asp?id=9048>
2. http://pidruchniki.ws/12191010/ekologiya/zagalni_termini_viznachennya
3. <http://pidruchniki.ws/ekologiya/>

4. http://msuee.ru/science/1/sb-06.files/2_79_sb_06.htm
5. http://dibase.ru/article/15072011_piskulovana/6
6. Пискулова Н.А. Помощь развивающимся странам в области охраны окружающей среды. / Н.А. Пискулова // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. – 2011. №2.
7. Пискулова Н.А. Перспективы развития мирового рынка экологически чистых товаров / Н.А. Пискулова // Российский внешнеэкономический вестник. – 2010. – №12.
8. Piskulova N.A. Environmental Aspects of Globalisation: Governance Issues / N.A. Piskulova // Int. J. Trade and Global Markets. Vol. 2. No. 1. 2009. P. 59–70.
9. Бабаева М. Экологические аспекты конкурентоспособности ТНК на рынке сжиженного природного газа / М. Бабаева // Модернизация. Инновации. Развитие. – 2011. – №4.
10. <http://www.ecovitagroup.com/about/market/>
11. http://dt.ua/articles/26004?articleslug=ekologiya_vhodit_u_rinok&rubric=
12. <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=485053>
13. <http://www.business.ua/whitepapers/news/22054/>
14. http://www.kievpress.net/news/Ukrainskaya_ekoprodukcija_smozhet_probity_na_mezhdunarodnye_rynki-8470/

УДК [343.13: 343.359.3] (477)

С.О. Сорока

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОКАЗУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

У статті досліджено окремі аспекти доказування при розслідуванні контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів¹. Проаналізовано елементи доказування при розслідуванні контрабанди наркотичних засобів. Підкреслено, що дотримання процесуальної форми при розслідуванні кримінальних справ сприятиме прийняттю законного рішення у справі.

Ключові слова: доказування, збирання, перевірка, оцінка доказів, кримінальна справа, контрабанда наркотичних засобів.

В статье исследованы отдельные аспекты доказывания при расследовании контрабанды наркотических средств. Проанализированы элементы доказывания при расследовании контрабанды наркотических средств. Подчеркнуто, что соблюдение процессуальной формы при расследовании уголовных дел будет способствовать принятию законного решения по делу.

Ключевые слова: доказывание, сбор, проверка, оценка доказательств, уголовное дело, контрабанда наркотических средств.

This article explores some aspects of evidence when investigating the smuggling of narcotics. Analysis of the elements of proof in the investigation of smuggling drugs. It is emphasized that the observance of procedural form in the investigation of criminal cases will contribute to a legal decision on the case..

Key words: evidence, collection, verification, assessment of evidence, criminal case, narcotics smuggling.

Постановка проблеми. Проблема дослідження аспектів доказування при розслідуванні кримінальних справ завжди привертала і привертає увагу як науковців так і практичних працівників. Докази виступають у кримінальному судочинстві як засоби доказування. Завдяки їм встановлюються всі обставини, що входять до предмета доказування, відновлюється умовно модель тієї кримінальної події, що мала місце в минулому. Сьогодні науковці також звертають увагу на дослідження аспектів доказування при розслідуванні окремих кримінальних справ. Проте слід зазначити, що неповною мірою розкриті окремі аспекти доказування при розслідуванні контрабанди наркотичних засобів, тому ця проблема є актуальною, оскільки маючи відповідні

¹ У подальшому, якщо інше спеціально не застережено, вживатиметься один термін «наркотичні засоби», що означає сукупність предметів злочинів – наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори або фальсифіковані лікарські засоби. Це стосується і назви статті.